

# De Sittewasie



# De Sittewasie

*De VELMEK-staking*

en

*haar consequenties*

**Samengesteld en geschreven door**

A.H.P. Post,

M.C. Westermann,

P. van Wielen,

B. Nelemans

en andere medewerkers

Uitgave: Brave New Books 2022

Tekstbewerking: Trudy van Halderen

ISBN: 9789464654516

# Inhoud

Verantwoording	7
1 Proloog	11
1.1 Kiesstelsel 1948-1963	11
1.2 Politieke partijen	12
1.3 Verkiezingen 1958, regering Emanuels	15
1.4 Nieuw kiesstelsel	18
1.5 Verkiezingen 1963, eerste regering Pengel	19
1.6 De ORMET-kwestie	20
1.7 Tweede regering Pengel	21
1.8 Verkiezingen 1967	23
1.9 Derde regering Pengel	26
1.10 De GMD-kwestie	29
1.11 De grenskwestie	31
1.12 Overmoed .....	35
2 De voorgeschiedenis	37
2.1 Ferrari	37
2.2 Het conceptreglement	40
2.3 Boycot van de lerarenvergadering	43
2.4 De leerlingenrel	44
2.5 De kwestie Devid	46
2.6 De leerlingen nemen het zelf niet	47
2.7 De kweekschoolaffaire	50
3 De staking	53
3.1 De staking van de leerlingen	65
3.2 Woensdagavond	70
3.3 Adhesie	74
3.4 De onderhandelingsfase	75

3.5	De week der sympathiestakingen	88
4	De FOLS-kwestie en de rol van de VELMEK-staking	99
4.1	Van samen werken tot samen staken 1957-1966	99
4.2	De staking van 10 januari 1966	102
4.3	Van samen staken tot samen bundelen 1966-1968	104
4.4	De FOLS tot 3 februari 1969	105
4.5	De VELMEK en de VELMEK-staking	109
4.6	Hoog spel	116
4.7	De laatste fase	120
5	Epiloog	124
5.1	Het aftreden van de regering Pengel	124
5.2	Crisis, informatie en formatie	126
5.3	Het zakenkabinet	128
5.4	Wat in Suriname veranderd is	130
5.5	Conclusie en prognose	131
6	Lijst van afkortingen	134

# Verantwoording

Dit boek is een inhoudelijk ongewijzigde heruitgave van *De Sittewasie*<sup>1</sup>. Ter verhoging van de leesbaarheid is de tekst aangepast aan de huidige spelling en zijn een paar voetnoten opgenomen. Daarnaast heeft het boek nu een inhoudsopgave en een lijst van afkortingen.

*De Sittewasie* is in 1969 in Suriname verschenen. Het geeft een overzicht van de roerige periode van januari/februari 1969 met de onderwijsstakingen, die uiteindelijk leidden tot een akkoord tussen de minister-president en de in actie zijnde vakbonden. Daarna was de val van het kabinet Pengel onontkoombaar.

Drukker, uitgever of publicatiedatum van het boek zijn niet bekend. Wel zijn de namen van een aantal samenstellers in de publicatie opgenomen. Ze waren docenten van de A.M.S., het Lyceum, de Surinaamse Kweekschool en leden van de VELMEK, de vereniging van leerkrachten bij het Middelbaar en Kweekschoolonderwijs.

Na de Tweede Wereldoorlog had koningin Wilhelmina aan Suriname en de Nederlandse Antillen autonomie beloofd. In 1948 werd het algemene kiesrecht voor mannen en vrouwen ingevoerd. Dat leidde tot grote bestuurlijke veranderingen in de rijkdelen overzee – dus ook in Suriname – bijvoorbeeld in de politiek. Het volk ging zich nadrukkelijk organiseren; politieke partijen werden opgericht en er kwamen algemene verkiezingen. De autonomie werd in 1954 met de invoering van het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden een feit. Elk onderdeel van het

---

<sup>1</sup> Op deze manier sprak Pengel het woord 'situatie' altijd uit, waarmee zijn tegenstanders de spot dreven.

Koninkrijk overzee was nu verantwoordelijk voor zijn eigen binnenlandse zaken, terwijl de overstijgende aangelegenheden in gezamenlijkheid zouden worden behartigd.

In 1969, tijdens de roerige tijd die in *De Sittewasie* wordt beschreven, was Jopie Pengel de minister-president. Hij was echter al meer dan 10 jaar ook de onbetwiste partijleider van de N.P.S., tevens voorzitter van de overkoepelende organisatie van vakbonden, de *Moederbond*. Daarnaast had hij zich de ministeries van Algemene Zaken, Binnenlandse Zaken en Financiën weten toe te eigenen. Feitelijk had hij voor zichzelf een onaantastbare machtspositie gecreëerd en was hij daarmee oppermachtig geworden. In zijn dagelijks optreden was dat duidelijk merkbaar. Hij misbruikte zijn macht door bijvoorbeeld personen en ambtenaren naar eigen goeddunken te benoemen en hen die hem niet goed gezind waren weg te werken.

Onder zijn bewind vierde nepotisme en rancune dus hoogtij, tót het moment dat het onderwijspersoneel krachtig vroeg om de uitkering van loonsverhogingen die hen al in 1966 beloofd waren. Het groeide uit tot een algemene onderwijsstaking. Pengel kon immers niet toegeven aan de eisen, omdat Nederland de verhogingen niet wilde financieren. Deze gebeurtenissen en de tijd die eraan vooraf ging, zijn voortreffelijk in dit boek beschreven.

In 1969 zat ik in de examenklas van de A.M.S. Op een van de actiedagen waren alle studenten de school uitgelopen en bleven in de buurt van de school. Ik stond met een paar andere studenten bij de cafetaria van de *Estherstichting* aan de Passiebloemstraat tegenover de school. Opeens voerde de politie charges uit met gummiknuppels, de wapenstukken van de Surinaamse politie destijds. De situatie werd opeens grimmig en



gevaarlijk. We hebben het op een lopen moeten zetten om geen klappen te krijgen. Achteraf bleek de directie van de school opdracht te hebben gegeven het schoolplein en de omgeving van de school 'schoon te vegen'.



Een aantal problemen die in 1969 speelden, zijn nu weer actueel. Dat is ook de reden van deze heruitgave in Nederland en Suriname. Leren van de eigen geschiedenis is heel belangrijk.

Rest mij twee personen te bedanken die mede deze publicatie mogelijk gemaakt hebben:

Robby Parabirsing (pseudoniem Rappa), voorzitter van de Schrijversgroep '77 Suriname, voor zijn adviezen en Trudy van Halderen voor de tekstbewerking.

Bish Ganga.



# 1 Proloog

De eigenlijke politiekvoering in Suriname begint tegen 1948, toen het algemeen kiesrecht werd ingevoerd en het land naar zelfbestuur stevende. Daarvoor werden de Staten samengesteld uit benoemde en via het census-en capaciteitskiesrecht gekozen leden. De bevoegdheden van de Staten waren tot 1948 ook zeer beperkt.

## *1.1 Kiesstelsel 1948-1963*

De Staten bestonden uit 21 leden, van acht verschillende kieskringen. Een kieskring kon door één, twee of in het geval van Paramaribo door tien leden vertegenwoordigd zijn, één kiezer in Paramaribo kon tien leden aanwijzen, één kiezer in Coronie slechts één. De partij, die in een kieskring de meerderheid behaalde, veroverde alle zetels van die kieskring. De partij die in Paramaribo de meerderheid had behaald, was dus vrijwel zeker van een meerderheid in de Staten. Door dit systeem waren ook de creolen steeds verzekerd van een meerderheid in het parlement, want de meerderheid in Paramaribo is Creools en ook in de kieskringen Coronie, Para en Marowijne bestond een Creoolse meerderheid.

De boslandgebieden waren niet vertegenwoordigd. Wel hadden de bosnegers en indianen reeds tijdens het koloniale bestuur een zekere mate van autonomie, maar invloed op de gang van zaken in het land hadden zij niet.

## ***1.2 Politieke partijen***

De belangrijkste politieke partijen, die zich tot nu toe in of buiten het parlement hebben kunnen handhaven, waren: N.P.S. (Creools), P.S.V. (Creools-katholiek), V.H.P. (Hindostaans), K.T.P.I. (Javaans). Bij de eerste verkiezing volgens het algemeen kiesrecht in 1949 ging de strijd in Paramaribo tussen de N.P.S. en de P.S.V. Deze strijd werd op overtuigende wijze door de N.P.S. gewonnen. Enkele namen van N.P.S.-winnaars die wij later, zij het soms in ander verband, opnieuw zullen tegenkomen: de tekenleraar Bos Verschuur, de journalist D. G. A. Findlay, de advocaat Van der Schroeff, de journalist P. Wijngaarde en J.A. Pengel, voor wiens beroep de bronnen een vraagteken vermelden. Bij de V.H.P.-vertegenwoordigers vinden we reeds de naam van advocaat J. Lachmon. Er werd een regering, toen nog commissie van algemeen bestuur, gevormd, waarvan de zes leden het N.P.S.-programma onderschreven, hoewel zij geen van allen tot de uitgesproken politieke figuren behoorden. De indruk bestaat, dat de formateur gezocht had naar achtbare mannen, die op het gebied van de departementen die zij moesten beheren, zoveel mogelijk deskundig waren. Dit patroon heeft zich tot de wijziging van het kiesstelsel in 1963 min of meer voortgezet.

Door zeer interessante, maar hier niet ter zake doende conflicten, moesten in 1951 nieuwe verkiezingen worden gehouden. Door de ruzies waren figuren als Van der Schroeff, Wijngaarde en Bos Verschuur uit de N.P.S. getreden. Doordat de P.S.V. uit protest niet aan de verkiezingen deelnam, behaalde de N.P.S. wederom een overwinning. Nieuwe namen, die wij later weer zullen horen: advocaat Bergen en de, toen industrieel genoemde, Rens. Bij J.A. Pengel staat thans als beroep journalist

vermeld. Bij de V.H.P. handhaafde zich de naam van de fractieleider J. Lachmon en zien wij de naam H.S. Radhakishun, koopman, verschijnen. Weer werd een kabinet samengesteld van min of meer deskundige figuren, van wie slechts twee behoorden tot de N.P.S. Van de anderen mag echter worden aangenomen dat zij met de N.P.S. sympathiseerden.

Ook dit kabinet en deze Staten hadden een veelbewogen bestaan. De raad van ministers werd in een periode van vier jaar door vier verschillende voorzitters bestuurd. In deze periode had de rondetafelconferentie plaats, die eindigde met de afkondiging van het statuut voor het koninkrijk, waarbij Suriname en de Nederlandse Antillen volledige zelfstandigheid in binnenlandse aangelegenheden kregen, maar waarin ook het thans met veel zorg in Nederland besproken artikel 43 is opgenomen:

1. Elk der landen draagt zorg voor de verwezenlijking van de fundamentele menselijke rechten, vrijheden, rechtszekerheid en deugdelijkheid van bestuur.
2. Het waarborgen van deze rechten, vrijheden, rechtszekerheid en deugdelijkheid van bestuur is aangelegenheid van het koninkrijk.

In de Staten kwam het tot een breuk in de N.P.S. Het lid Findlay trad uit de N.P.S. en stichtte een nieuwe partij, de S.D.P. Bij de verkiezingen van 1955 verenigde de S.D.P. zich met de P.S. en de P.S.V. tot het *Eenheidsfront*, waaraan ook de K.T.P.I. onder leiding van Soemita haar steun verleende. In Paramaribo werd de N.P.S., die stembusafspraken had met de V.H.P., met een krappe meerderheid verslagen. In de Staten kwamen 11 Eenheidsfronters, 2 K.T.P.I.-vertegenwoordigers, 6 V.H.P.-ers en 2 N.P.S.-ers, waaronder niet de latere voorzitter van de N.P.S., de heer Pengel. De voorzitter van de V.H.P., Lachmon, meende het

aan zijn stembusafspraken en de propagering van de door hem voorgestane verbroederingsgedachte verplicht te zijn de heer Pengel een comeback in de Staten te bezorgen, door kandidaten en schaduwkandidaten in de kieskring Saramacca te laten bedanken en in een tussentijdse verkiezing zijn kiezers op Pengel te laten stemmen. Aan Rens deed hij een overeenkomstig aanbod doch deze weigerde een dergelijke gunst te accepteren.

Er werd een kabinet gevormd onder leiding van dr. J.H.E. Ferrier, waarin wederom zoveel mogelijk deskundige figuren zitting hadden en weinig uitgesproken politici.

Ook deze Staten en dit kabinet was geen rustig bestaan beschoren. In 1956 werd de minister van Justitie en Politie, die door de K.T.P.I. naar voren was geschoven, om persoonlijke redenen tot aftreden gedwongen. De minister werd niet vervangen door een K.T.P.I.-er en de binding van de regering met de K.T.P.I. werd daardoor geringer. De medicus dr. H.C. van Ommeren trad uit de S.D.P.-fractie en voerde zelfstandig oppositie. Er ontstond een conflict tussen de P.S.V. en haar fractie, waardoor de twee P.S.V.-ministers zich genoopt voelden af te treden. De fractie bleef echter zitten en vormde een eigen, bij het *Eenheidsfront* aangesloten partij, de S.V.P. Door al deze manipulaties was de positie van het *Eenheidsfront* danig verzwakt. Het bestaan van het kabinet was nu in feite afhankelijk van de K.T.P.I.

In deze periode zien wij duidelijk het conflict optreden tussen de min of meer apolitieke ministers die het veelal hun plicht achtten te handelen in het belang van land en volk en van de toekomst, en daarvoor afgingen op hun eigen deskundigheid of die van hun adviseurs, en de politici in de aangesloten partij, de P.S.V. De mensen hadden dus op de eerste plaats een beperkt